

Лункіна Т. І.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів
і кредиту Миколаївський національний аграрний
університет, м. Миколаїв, Україна
Каратай Т. М.,
студентка групи Ф 4/1, Миколаївський національний
аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються аспекти популяризації соціальної відповідальності серед молоді ВНЗ. Досліджуються питання соціальної діяльності вищих навчальних закладів. Проаналізовано основні напрями формування соціальної відповідальності у вищих навчальних закладах України. Наведено рейтинг аграрних ВНЗ України у 2015 р. Доведено, що одним з основних напрямів популяризації соціальної відповідальності серед молоді на сьогодні, є дієва участь ВНЗ у реалізації ними принципів соціальної відповідальності.

Ключові слова: університет; соціальна відповідальність; вища освіта; якість освіти; соціальні норми; стратегія соціальної відповідальності.

Постановка проблеми. Із кожним роком дедалі більшої актуальності серед різноманітних структур, організацій, підприємств, освітніх закладів посідає соціальна відповідальність. Найбільш точне визначення соціальної відповідальності розкрито в міжнародному стандарті ISO 26000: відповідальність організації за вплив її рішень і діяльності на суспільство та довкілля крізь призму прозорості та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, включно зі здоров'ям та благополуччям суспільства. Проведення діяльності, метою якої є досягнення певного соціального ефекту, можливе лише за наявності в суспільства певного рівня морального розвитку [4]. Саме соціальна відповідальність є однією з важливих умов відображення отриманих у процесі навчання знань у світогляді, сприйнятті навколишнього світу, правильного інтерпретування себе та свого значення в цьому світі.

Роль навчального закладу полягає не тільки в наданні освітніх послуг, але й у донесенні студентам визнаних у соціумі цінностей, інтеграції молоді в суспільство. Сьогодні більшість країн світу залучається до соціальної відповідальності як на місцевому, регіональному, так і на державному рівнях. На міжнародному рівні здійснюється робота Міжнародної організації зі стандартизації щодо створення міжнародного керівництва із соціальної відповідальності ISO 26000 та розширення мережі Глобального договору, до якого вже долучились не тільки бізнес-організації, але й провідні вищі навчальні заклади різних країн світу [1]. Отже, залучення педагогічних колективів навчальних закладів у популяризації соціальної відповідальності в майбутніх фахівців є

дуже актуальним. Адже можна досягнути позитивного соціального ефекту в суспільстві через освітньо-виховний процес за рахунок упровадження основних аспектів соціальної відповідальності, покращуючи довкілля й підвищуючи рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань соціальної відповідальності та корпоративної соціальної діяльності вищих навчальних закладів, ролі вищої освіти в питаннях сталого розвитку суспільства та врахуванні інтересів педагогічного складу в управлінні розвитком освіти присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Упровадження поняття соціальної відповідальності в освіту України запропонувала група вчених під керівництвом Н. Н. Ушакової [8]. Соціальний напрям розробляється кафедрою психології НТТУ (КП), яку очолює Е. В. Винославська [8]. Екологічна складова соціальної відповідальності досліджується представниками Львівської школи (І. П. Магазинцікова та ін.). Виховання соціальної відповідальності студентів економічного та технічного профілю розглядається в публікаціях А. Ш. Апішевой, Т. В. Девтеревиття, О. А. Жирун, О. В. Москаленко, В. С. Савельєвої, В. А. Федченко та ін. [8].

Незважаючи на наявність великої кількості наукових досліджень у цьому напрямі, низку складних та актуальних питань усе ще не вирішено. Відсутні ґрунтовні дослідження щодо необхідності ведення соціальної діяльності навчальними закладами відповідно до міжнародних стандартів та принципів. Поза увагою науковців залишається визначення загальних критеріїв оцінки діяльності навчальних закладів у

сфері соціальної відповідальності, які б стали загальноприйнятими для всіх.

Постановка завдання. Метою наукового дослідження є формування основних напрямів розвитку соціальної відповідальності у сфері освіти, основним аспектом якого є особистість, яка буде поширювати її в суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перебуваючи в суспільстві, людина набуває певної бази знань, умінь та навичок спілкування з людьми в процесі виховання й навчання. Соціальна відповідальність пов'язана з виконанням загальних правил, які засвоюються людиною. Соціальні норми поведінки формуються поступово в процесі виховання, починаючи з дитячого віку. Поступово із зовнішніх вимог вони стають внутрішніми, психологічними утвореннями.

Усвідомлення людиною необхідності соціальної відповідальності пов'язане з дією різних факторів: пізнавальних, мотиваційних, ситуаційних, особистісних та інших. Соціальна відповідальність безпосередньо стосується виконання групових норм поведінки. Коли говорять, що працівник порушує норми групи, членом якої він є, це означає, що такі норми існують і що людина повинна їх дотримуватися. Якщо ж говорити про соціальну відповідальність особистості, це морально-ціннісне стійке індивідуальне

сприйняття, що відбиває ціннісне ставлення людини до оточення, навколишнього середовища, що виявляється в гуманістичній спрямованості її діяльності, вчинків і усвідомлення соціальної вагомості їхніх наслідків.

Найважливішим педагогічним завданням є допомога молоді в її особистісному становленні, у визначенні сенсу й напрямку свого життя, свого місця в суспільстві.

Аналізуючи зарубіжний досвід провадження соціальної відповідальності освітніх закладів, можна стверджувати, що для провідних університетів світу це є невід'ємною частиною діяльності під час надання освітніх послуг. Вони допомагають усвідомити людині суспільні норми поведінки, орієнтують у суспільних цілях і цінностях як індивідуально вагомих у здійсненні певної лінії поведінки відповідно до соціальних норм життя. Щорічно центр міжнародних проектів НДІ прикладних інформаційних технологій «Євроосвіта» складає рейтинг українських ВНЗ відповідно до Берлінських принципів ранжування університетів, що полягає у визначенні інтегрального показника оцінки університетів. Інтегральний показник включає три компоненти: індекс якості науково-педагогічного потенціалу, індекс якості навчання, індекс міжнародного визнання. Більш детально розглянемо ВНЗ аграрного напрямку.

Таблиця 1

Рейтинг аграрних ВНЗ України за 2015 рік

Рейтинг ВНЗ України в 2015 р. «Топ 200 Україна»	Рейтинг аграрних ВНЗ України в 2014 р.	Рейтинг ВНЗ України у 2014 р.	Оцінка якості науково-педагогічного працівника (ІНП)	Оцінка якості навчання (ІЯН)	Оцінка міжнародного визнання (ІМВ)	Оцінка інтегрального показника діяльності ВНЗ (ІЗ)
1	12	Національний університет біоресурсів і природокористування України	15,81551399	14,84961868	11,00223601	41,66736868
2	62	Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка	10,21532607	6,06442329	8,582319888	24,86206924
3	70	Таврійський державний агротехнологічний університет	9,172993013	6,158873034	9,01841597	24,35028202
4	80	Херсонський державний аграрний університет	7,923335734	7,835114105	7,561572716	23,32002256
5	86	Миколаївський національний аграрний університет	7,829301909	8,221298484	6,25184599	22,30244638
6	98	Білоцерківський національний аграрний університет	5,75288076	7,034409212	8,523018177	21,31030815
7	107	Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет	6,402111465	7,44666515	6,859101006	20,70787762
8	112	Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва	7,127784591	5,983439931	7,206628179	20,3178527
9	113	Полтавська державна аграрна академія	6,767256915	7,068181126	6,40334392	20,23878196
10	119	Подільський державний аграрно-технічний університет	7,046299735	5,910955607	6,46496075	19,42221609
11	123	Луганський національний аграрний університет	7,083982033	6,132518557	5,387185235	18,60368582
12	129	Вінницький національний аграрний університет	6,194152893	5,499807887	6,610807417	18,3047682
13	132	Харківська державна зооветеринарна академія	4,763947578	5,223411074	8,195546203	18,18290485

14	144	Сумський національний аграрний університет	5,828897986	6,755484716	4,823072414	17,40745512
15	145	Уманський національний університет садівництва	4,116010962	4,205943565	9,070838192	17,39279272
16	147	Львівський національний аграрний університет	4,050676842	4,153880427	9,08714538	17,29170265
17	158	Житомирський національний агрокологічний університет	4,937349704	7,080558248	4,328441366	16,34634932
18	176	Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького	4,695742469	4,744834921	4,753445445	14,19402284
19	187	Одеський державний аграрний університет	4,386965314	3,769897572	4,526600081	12,68346297

Джерело: [7].

Як бачимо, лідерські позиції займають провідні аграрні ВНЗ України: Національний університет біоресурсів і природокористування України, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Таврійський державний агротехнологічний університет, Херсонський державний аграрний університет, Миколаївський національний аграрний університет.

Розглядаючи популяризацію соціальної відповідальності серед навчальних закладів, необхідно розкрити її компонентну структуру, позначаючи соціальну відповідальність як стійку стратегію соціальної поведінки особистості, що є його вагомим регулятором. Спрощена характеристика соціальної поведінки розкривається як система дій, за допомогою яких особистість бере участь у суспільних відносинах, взаємодіє із соціальним середовищем. Соціальна поведінка містить дії людини по відношенню до суспільства, інших людей і предметного світу. Важливим у популяризації соціальної відповідальності серед молоді є те, наскільки людина сама зацікавлена у веденні активної діяльності та наскільки вона є соці-

ально активною. Це може виявлятися в таких показниках: здатність до прояву ініціативи та здійснення соціально корисної діяльності в освітньому просторі школи, ВНЗ і за його межами; здатність взяти на себе додаткові обов'язки. Поведінка особистості виступає індикатором внутрішніх особливостей та структури її соціальної установки. Саме за типом поведінки індивіда можна визначити ступінь сформованості його соціальної відповідальності. Процес освоєння школярами та студентами соціальних ролей та їхніх норм може відрізнитися різним ступенем пізнавальної активності. При цьому необхідна умова соціальної відповідальності – це потреба студента в набутті нових знань, що дозволяють розширити межі своєї компетентності.

Провівши опитування на тему: «Що таке соціальна відповідальність?» серед студентів Миколаївського НАУ та учнів Миколаївської області, було виявлено, що більшість під соціальною відповідальністю розуміє «дотримання певних соціальних норм» (кількість опитаних респондентів – близько 100 осіб). Найменше асоціюють із соціальною відповідальністю «позитивне ставлення до оточуючих» (рис. 1).

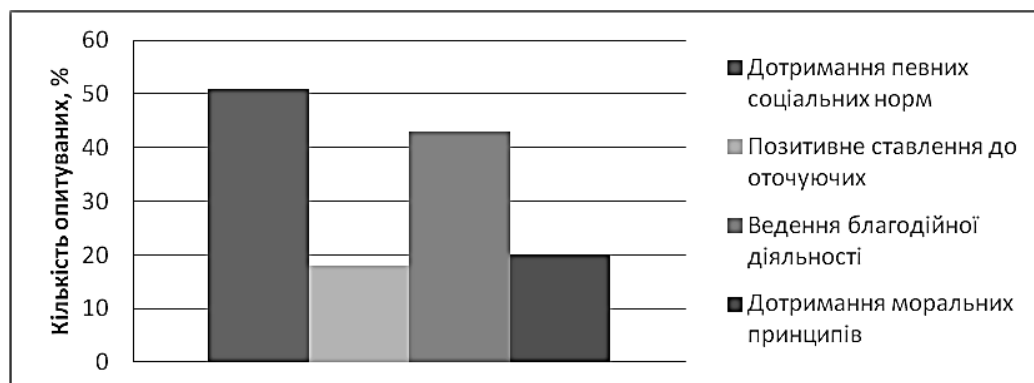

Рис. 1. Детермінація поняття «соціальна відповідальність» студентами МНАУ та учнями шкіл (% від загальної кількості опитуваних)

Джерело: на основі власних досліджень автора.

Одним із показників соціальної активності навчального закладу виступає здатність до прояву ініціативи та здійснення соціально корисної діяльності в освітньому просторі навчального закладу та за його межами.

Якщо сім'я та школа закладають основи особистості молоді людини й формують стереотипи її

поведінки в майбутньому, то остаточне становлення відбувається саме в студентські роки. Університет професійно готує не тільки дипломованих спеціалістів, а й виховує всебічно розвинену, творчу, соціально відповідальну особистість, патріота України. Молодь Миколаївського національного аграрного університету не стоїть осторонь проблем сьогодення.

Свідченням цього є проведення низки заходів як на рівні університету, так і на рівні міста, області та всеукраїнському рівні:

– Миколаївським НАУ постійно проводиться благодійна акція зі збору коштів для лікування воїна АТО, випускника Миколаївського НАУ Цапенка Олексія;

– студенти та науково-педагогічні працівники МНАУ разом з учнями Першої української гімназії ім. М. Аркаса допомагають учням ЗОШ № 4, де перебувають діти-переселенці з Луганської та Донецької областей;

– проводиться акція зі збору теплих речей для дітей-переселенців із Луганської та Донецької областей. Усі зібрані речі передаються дітям в НВК «Сонечко» Очакова, а для дітей-переселенців закуплено речі на кошти, які було зібрано під час проведення благодійної акції «Естафета єднання»;

– студенти МНАУ відвідали 79-ту окрему аеромобільну бригаду Миколаєва. Під час зустрічі студенти мали змогу поспілкуватися із заступником командира бригади Іваном Івановичем Савкою та передати бійцям, які знаходяться в зоні АТО, теплий одяг та спальні мішки;

– благодійна акція зі збору крові для українських військових. Крім того, колективом Миколаївського НАУ було перераховано одноденний заробіток на відбудову загальноосвітньої школи в селі Тошківка Попаснянського району Луганської області;

– активну участь студентська молодь університету бере в роботі студентського гуртка з підготовки телеведучих і відеооператорів студентського телебачення університету «МНАУ-TV». Силами студентського телебачення університету «МНАУ-TV» було створено багато роликів, фільмів, кліпів із тематикою соціальної відповідальності, зокрема: «Податки очима дітей», соціальна реклама «Значущість податків», фільм «Мама», котрий було представлено на Всеукраїнському конкурсі «Чорно-біле кіно», де він отримав премію мецената Анатолія Жуковського;

– на базі університету відбувся тренінг «Школи лідерства» на тему «Виховай себе як лідер» за участю представників студентської молоді університету. Тренінг був спрямований на розкриття індивідуальних здібностей кожного учасника, виявлення його переваг і талантів, подолання стереотипів і формування лідерських навичок – уміння працювати в команді, ефективно спілкуватися, коригувати свою поведінку, брати на себе відповідальність;

– студенти Миколаївського НАУ взяли участь у проведенні проекту «Школа волонтерів». Одним із його етапів було проведення благодійного ярмарку, під час якого студенти МНАУ мали змогу реалізувати виготовлені власноруч вироби на патріотичну тематику. На отримані кошти студентський актив університету придбав теплі речі першої необхідності для мешканців міського притулку – громадян похилого віку;

– молодь університету організувала роботу центру «Поєднання інтересів молоді та людей похилого віку» на базі МНАУ, облаштувала ландшафтний парк відпочинку в Міському притулку для громадян похилого віку та інвалідів;

– результат активної волонтерської діяльності студентства університету 2014 р. – нагорода Миколаївської обласної громадської організації «Творити добро» МНАУ в номінації «Кращий волонтер у сфері освіти та виховання»;

– студентська молодь МНАУ взяла участь у першому обласному фестивалі волонтерів «Добрі серця – 2014». За вагомих внесок у розвиток волонтерського руху було нагороджено дипломами п'ятьох студентів МНАУ. Крім того, Миколаївський національний аграрний університет було нагороджено Подякою за активну участь у розвитку волонтерського руху, а студентка університету стала лауреатом фестивалю «Добрі серця – 2014».

Узагалі протягом 2014–2015 рр. у МНАУ було організовано та проведено понад 100 культурно-масових заходів, з-поміж яких: благодійні акції, заходи профорієнтаційного характеру; виїзні концерти, прибирання територій Миколаєва тощо.

Отже, соціальна відповідальність студента – інтегральне утворення особистості, що включає засвоєння ціннісно-нормативних моделей поведінки в суспільстві й оволодіння в процесі навчання у ВНЗ професійно значущими характеристиками.

Популяризація соціальної відповідальності навчальних закладів пов'язана з тим, що саме в системі освіти формується інтелектуальна еліта нації. Керуючись соціальною відповідальністю, навчальні заклади зможуть переоцінити результати своєї освітньо-виховної діяльності, реорганізувати та оновити навчальні плани й програми. Соціально відповідальна вища освіта має забезпечити високий рівень реалізації не тільки традиційних – навчальної і дослідницької функцій, але й нових – інноваційної та підприємницької. В умовах аномічності українського суспільства особливу увагу треба надати виконанню культурологічної функції вищої освіти.

Для запровадження соціальної відповідальності в щоденну практику навчальних закладів України необхідно:

– сформувати концепцію соціальної відповідальності навчальних закладів як складову державної освітньої політики та розробити на основі концепції стратегію соціальної відповідальності навчальних закладів України;

– відповідно до Положення про соціальну відповідальність ВНЗ, створити на рівні ВНЗ відповідні структурні підрозділи, які будуть відповідати за розвиток і популяризацію соціальної відповідальності.

Робота повинна проводитися за трьома напрямками: організаційно-методологічним, практичним та пропагандистським.

1. Організаційно-методологічний напрям: на рівні ВНЗ створити відповідний підрозділ, який буде організовувати та координувати діяльність відповідно до принципів соціальної відповідальності.

2. Практичний напрям: на рівні факультетів сформувати комітети з питань екології, соціальної політики (благодійність), соціальної роботи з громадськими організаціями та роботодавцями тощо. Відповідальність за виконання конкретної роботи покладається на деканів факультетів.

3. Пропагандистський напрям: нижчим рівнем виконання є НПП та студентське самоврядування.

Ця стратегія має забезпечувати соціально відповідальну діяльність не лише на регіональному рівні, а й на міжнародному, тобто необхідним є постійний обмін інформацією та досвідом (конференції, круглі столи) з університетами та різними організаціями як на рівні України, так і за її межами.

Висновки. Вищі навчальні заклади виступають як потужна науково-виробнича система, яка має свою універсальну інфраструктуру, що функціонує за допомогою студентської молоді, яка не стоїть осторонь проблем сьогодення. Тенденції глобалізації вимагають від ВНЗ, окрім якісних знань, ще й фахівців із

соціальною спрямованістю. Безпосередня присутність ВНЗ України на світовому ринку освітніх послуг диктує умови перебудови системи вищої освіти України в цілому для переходу суб'єктів освіти на стандарти, прийняті в усьому світі. Одним із головних стандартів на сьогодні є дієва участь ВНЗ у реалізації ними принципів соціальної відповідальності.

Запроваджуючи принципи соціальної відповідальності у своїй діяльності, ВНЗ в особі керівників, співробітників та студентів необхідно ставити перед собою цілі, за допомогою яких будуть оновлюватися та формуватися нові стандарти рівня життя, що сприятиме зміцненню потенціалу та суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / [О. Лазоренко, Р. Колишко. та ін.]. – К. : Вид-во «Енергія», 2008. – 96 с.
2. Розанова В. А. Психологія управління : [учебное пособие] / В. А. Розанова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа "Интел-Синтез"», 1999. – 386 с.
3. Блог Євгена Тришина – Про маркетинг «Маркетинг в Україні» «КСВ – корпоративна соціальна відповідальність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ua-marketing.com.ua/?page_id=667.
4. Міжнародний стандарт ISO/FDIS 26000 «Керівництво із соціальної відповідальності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ksovok.com/doc/iso_fdis_26000_rus.pdf.
5. Керівництво із соціальної відповідальності (ISO 26000), версія 4,2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dssu.gov.ua>.
6. Офіційний сайт МНАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mnau.edu.ua>.
7. Центр міжнародних проєктів НДІ прикладних інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net>.
8. Розвиток соціальної відповідальності студентів у просторі вищої технічної освіти : Міжнародна науково-практична конференція, 18–19 жовтня 2013 р. // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – К. : ВПК «Політехніка», 2013. – № 2(38). – Спец. випуск. – 80 с.

Лункина Т. И., Каратай Т. Н.,

Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Основные направления развития социальной ответственности в высших учебных заведениях

В статье рассматриваются аспекты популяризации социальной ответственности среди молодежи вузов. Исследуются вопросы социальной деятельности высших учебных заведений. Проанализированы основные направления развития социальной ответственности высших учебных заведений. Приведен рейтинг аграрных вузов Украины в 2015 г. Доказано, что одним из направлений популяризации социальной ответственности на сегодняшний день является активное участие вузов в реализации принципов социальной ответственности.

Ключевые слова: *університет; соціальна відповідальність; вищеє образование; качество образования; социальные нормы; стратегия социальной ответственности.*

Lunkina T. I., Karatay T. N.,

Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Main areas of social responsibility development in higher educational institutions

The article examines aspects of popularization of social responsibility among youth of HEIs. The problems of social activities in higher education are discussed. The basic directions of social responsibility formation in higher educational institutions of Ukraine are defined. The Rating of Ukrainian Agrarian universities in 2015 is given. It is proved that one of the main directions of the popularization among youth is the effective participation of HEIs in the realization of the principles of social responsibility. After all, the role of HEI is not only in educational services, but also in bringing students to the society values and their integration into society. Trends of globalization require from HEIs some qualitative knowledge and specialists of social orientation. The direct presence of Ukrainian HEIs in the global education market dictates the terms of restructuring of higher education in Ukraine, to move on the subjects of

worldwide educational standards. One of the most important standards today is the effective participation of HEIs in the realization of social responsibility principles.

Keywords: *HEI; social responsibility; higher education; quality of education; social norms; social responsibility strategy.*

Рецензенти: *Горлачук В. В.*, д-р екон. наук, професор;
Яремко Ю. І., д-р екон. наук, професор.

© Лункіна Т. І., Каратай Т. М., 2016

Дата надходження статті до редколегії 24.11.2015